

پوهنوال مست علي (نيازی)

بنوونې او روزنې پوهنځی

تاریخ خانګې استاد

د صدارت پر مهال د محمد موسی شفیق لاسته راوړنې او تېر وټنې

۱۳۷۲ ل کب ۲۲ مه _ ۱۳۵۲ ل کال د چنګاښ ۲۶ مه

لنډیز

محمد موسی شفیق د مولوي محمد ابراهيم کاوي زوی په ۱۳۱۰ ل ۱۳۹۱ ز کال د کابل په ښار کې زېږېدلی پلار يې يو ديني عالم و. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې د ننگرهار په نجم المدرسه او ابوحنيفه مدرسه کې بشپړې کړي. لوړې زده کړې يې د مصر په الازهر او په امريکا کې د حقوقو په څانګه کې يې پای ته رسولي دي. د عدلي په وزارت کې يې دنده پيل کړه چې د حقوقو په پوهنځي کې يې د استادۍ دنده يې هم درلوده. نوموړی د ډاکټر محمد ظاهر له استعفا وروسته د ۱۹۷۲ ز کال د دسمبر په ۷ مه نېټه د ظاهر شاه له خوا د کابينې په جوړلو موظف شو نوموړي پرته له کوم جنجال څخه د اعتماد رايه واخسته (فرياد افغان نحم الدين، ۱۳۸۴، م. ۳۰، ۳۰).

محمد موسی شفیق يو ټر سياسي نارونه وکړل چې د سغه کړنلاره اوس هم د تطبيق وړ ده. ده گاونډيانو سره د ښو اړيکو د ټينګولو په موخه ايران سره هم خپله ستونزه حل کړه او له پاکستان سره يې خبرې پيل کړې وې. ده ټينګار کاوه چې له گاونډيانو سره د ښو اړيکو پرته د افغانستان پرمختګ يو ستونزمن کار دی. اوس د افغانستان خلک د گاونډيانو له خوا له ستونزو سره مخ دي او د هېواد د اقتصادي او سياسي وضعيت په ډېر ضعيف حالت

کې دي بايد له گاونډيانو سره د اختلاف د حل لپاره لازم کړنلاره هم تر سره شي ترڅو په افغانستان کې جگړه ختمه او هېواد پرمختگ وکړي .

شفېق کونښن کاوه چې د هېواد د پرمختگ لپاره د بهرنيو هېوادو مرسته جلب کړي اوس هم لمني ستونزه ده د باندنيو هېوادو له مرستې پرته د هېواد پرمختگ او حتی سياسي ثبات ستونزمن دی .

شفېق د صادرات پر مهال د يوشمېر اقتصادي پروژو بنسټ کېښود او د صنعتي بانک جوړولو کونښن يې وکړ . اوس مهال د بهرنيو هېوادونو پانگوني ته جدي اړتيا ده د هغه کړنلاره اوس هم د تطبيق وړ ده .

په دې مقاله کې د شفېق مهمې لارسته راوړني ، ستونزې او تېروتنې تحليل او خپرل شوي دي .

سريزه

د ۱۳۴۳ ل کال د اساسي قانون له تصويب وروسته يوشمېر گوندونو تاسيس د بيان ازادۍ په نسبتې ډول مينځ ته راغله ، پارلماني سرته روسيدې ځينو سياسي خوځښتونو د ديموکراسۍ د دروي پنځه واره صدر اعظمان له ستونزو سره مخ او استعفا ته يې اړ اېستل . پاچا پوه ، باتجربه اشخاص لکه ډاکټر محمد يوسف ، محمد هاشم ميوندوال ، نور احمد اعتمادي ، ډاکټر عبدالظاهر او وروستی صدر اعظم د صادرات د څوکۍ لپاره وټاکل هريو صدر اعظم هڅه کوله چې د هېواد وضعيت تر کنترول لاندې راولي او هېواد د پرمختگ له پاره لاره هواره کړي . خود ديموکراسۍ د دورې اخرنۍ صدر اعظم محمد موسی شفېق د صادرات پر مهال هڅه وکړه چې د هېواد او داخلي وضعيت په خوا کې له گاونډيانو سره هم اړيکي ښې کړي . په همدې

موخه يې له ايران سره د هلمند اوبو د وېش تړون لاس ليک کړ او له پاکستان سره د ستونزو د حل لپاره يې هڅې پيل کړې وې خو د داود خان له خوا د ۱۳۵۲ لمريز کال د کودتاه امله د شفيق ، اقتصادي او سياسي پلانونه نيمگړي پاتې شول . خو محمد شفيق په لنډه موده کې د پام وړ کارونه سرته ورسول چې په معاصر تاريخ کې د هغه لاسته راوړونې د اهميت وړ دي .

موخه

تر څو محصلين او زمونږ د ټولني ځوان قشر پوه شي چې محمد موسی شفيق څه لاس ته راوړنې درلودې او کومې تېروتنې د هغه لپاره ستونزې را پيدا کولې .

د موسی شفيق د کارونو په اړه د سوچه معلومات د تهيه تر څو ځوانان د هغه په اړه په قضاوت له تېروتنې وژغورل شي . ځکه چې گوندونو د هلمندو اوبو د تړون لاس ليک په اړه د ده په باره کې ډير منفي تبليغات کړي .

پوښتنې

۱_ موسی شفيق د صدرات پر مهال کومې لاسته راوړنې درلودې ؟

۲_ موسی شفيق د صدرات پر مهال کومې تېروتنې کړي ؟

اهمیت

محمد موسی شفيق د ديموکراسۍ د دورې له مهمو صدراعظمانو څخه دی حتی د دولت په ۱۳۹۲ لمريز کال د ده د کاليزي د لمانځلو پر مهال د هغه اقتصادي کړنلارې تائيد او وعده يې وکړه چې هغه ته به پراختيا ورکړي . همدا ډول ځوانانو هم په ځانگړي ډول محصلين د موسی شفيق له نوم سره

بلدیت لری خود هغه د کړنو په ځانگړي ډول د هلمند او بود تړون په اړه د هغوي سره پوښتنې موجودې دي خدای (ج) د وکړي چې د مقالې مطالب د دوي پوښتنې تر یوه حده پورې حل کړي او د هېواد مسول چارواکو باید د شفېق په څېر هوښیار ، ځیرک او هېواد ته وفادار واوسي .

د څېړني میتود او کړنلاره

د دې مقالې د لیکنې او څېړنې بڼه کتابتوني ده چې د لیکنې پر مهال هڅه شوې چې له غوره علمي سرچینو ، معتبرو او نویو چاپ شویو اثارو څخه گټه واخستل شي او راټول شوي مطالب په مناسب ځایونو کې په منظم ډول ځای پر ځای شوي وي .

د لیکنې ژبه یې د پوهېدو وړ ده گران محصلین او د تاریخ مینه وال په اسانۍ سره ترې گټه اخستلی شي ، له ځینو استادانو سره چې د شفېق په اړه معلومات درلودل ، یاده موضوع مطرحه او د هغوي د نظریاتو څخه هم گټه اخستل شوي.

تېرو لیکنو ته کتنه

موسی شفېق له یو کال څخه لږ وخت د صادرات په څوکۍ باندې کار وکړ خو هغه په دغه لنډ موده کې د اهمیت وړ کارونه وکړل چې د هېواد په سیاسي وضعیت باندې یې اغېز در لوده .

۱- لوموړي رسما اعلان وکړ هغه مامورین چې مقرریزې او د کار له عهدې وتلی نه شي له دندې څخه لرې کېږي .

۲- د کابینې غړي باید مخکنیو وزیرانو په اړه له غیبت او بد ویلو څخه منع کړي .

- ۳- د سواد زده کړې اداره يې جوړه کړه .
- ۴- د کرنې وزير عبدالوکیل په مرسته يې يو شمېر څړځايونه جوړ کړل .
- ۵- هغه محدوديتونه چې د مخکنيو حکومتونو له خوا د اسلام د مقدس دين په ځانگړو پروگرامونو باندې وضع شوي تر يو حده له منځه يوړل .
- ۶- د ده د حکومت په اداره کې د ده په حکم د افغانستان د راډيو په نشراتو کې د هر وخت د لمانځه پر مهال د محمدي اذان کول پيل شول .
- ۷- د کابل د نوي ښار د حاجي يعقوب په څلور لارې د غلغلي د ښار په نوم يو هوټل (رستوران) چې د عياشۍ مرکز وه هغه يې بند کړ .
- ۸- د ځينو سفيرانو له مخالفت سره سره د کابل په ښار کې يې د کليسا د تخريب امر صادر کړ .
- ۹- د هلمند د اوبو موضوع چې له ډېره وخته د دواړو هېوادو تر منځ يوه ستونزمنه مساله وه ، خو نوموړي حل کړه . د پښتو نشان موضوع پر سر له پاکستان سره خبرې پيل کړې وې تر څو د حل لاره پيدا کړي خو متاسفانه چې وخت يې پيدانه کړ (فریاد ، ۱۳۸۴ ، م . ۳۰۴) .
- ۱۰- د موسی شفيق د صدرات پر مهال يوه غټه ستونزه د ۱۳۶۹ - ۱۹۷۲ ز کلونو وچکالي وه ، شفيق د دې مصيبت د رفع کولو په خاطر يوه معقوله چاره وکړه . هغه خپل د کرنې وزير ډاکتر عبدالوکیل موظف کړ ، هغه د يوه منظم پلان له مخې دا ستونزه حل کړه .
- ۱۱- نړيوال بانک يې په دې قانع کړ چې په شمال او شمال لويديځ کې منظم څړځايونه او مسلخونه جوړ کړي چې له دې درکه سل ميلونه ډالره د افغانستان خزاني ته راتلل . ډاکتر وکیل بهرنيو هېوادونو ته د ترکاريو د

صادراتو پروژو هم ترتيب او تائيد كړې وه . د نوموړي ډېرې پروژې تر كار لاندې وې چې كودتاه پرې وشوه (عطايي ، ۱۳۸۹ ، م . ۲۷۴) .

۱۲- له لويديځو هېوادونو سره د ښو اړيكو په پيدا كولو په جرت لاس پورې كړ او ددې ابتكار لومړنۍ نتيجه دا شوه چې د برتانيې حكومت له خوا پاچا لندن ته دعوت شو .

۱۳- د صنعتي پراختيا بانك په نوم يې د يو بانك د جوړيدو طرحه وړاندې كړه چې د امريكې ، برتانيې ، فرانسې او جاپان په پانگه بايد جوړ شي ، همدې هېوادونو د مرستې ژمنې هم وكړې . خوبيا هم دا ټولې چارې هغه وخت د يو بنسټ په بڼه وې چې د يوه بڼه پيل په توگه منل كېداي شي دا ځكه چې د ده د حكومت دوره ډېره لږ وه (الكو ، ۱۳۸۷ ، م . ۱۰۰) .

۱۴- سلطان شاه حصاري ليكي : «چې محمد موسی شفيق د افغانستان او ايران تر منځ د ستونزو د هوارۍ او راتلونكو دښو اړيكو د جوړيدو په موخه د ۱۳۵۱ لمريز كال د كب په ۲۲ مه د ۱۳۹۷ ز كال د مارچ په ۱۳ مه نېټه په كابل كې د موسی شفيق او د ايران د صدراعظم امير عباس هويدا تر منځ په ۱۲ كې د هلمند د اوبو تړون لاس ليك شو .» (سلطان شاه ، ۱۳۹۴ ، م . ۱۸۴) .

۱۵- موسی شفيق په ۱۹۲۳ ز كال د عدليې وزارت معين په ۱۹۲۲ ز كال د بهرنيو چارو وزارت مشاور ، ورپسې په قاهره كې سفير په ۱۹۷۱ ز كال د بهرنيو چارو وزير او ورپسې په ۱۹۷۲ كال د ډسمبر په ۲۴ مه صدراعظم شو . فرهنگ د شفيق په اړه داسې نظر لري . «معلومه نه ده چې كله يې نږدې او مشخصې اړيكې پيدا كړې خو وروسته معلومه شوه چې د محمد داود خان

د صدرات دوره کې يې له شاه سره فکري تبادلې درلوده. د رسمي مناسباتو سرپرته يې له شاه سره شخصي دوستانه اړيکې درلودې، احتمال لري چې ديموکراسۍ ته د شاه په تشويق کولو کې به يې اغېزناک رول لوبولی وي د هغه هونبنيار او وينس سړی وی ذکاوت او جرات درلود او خپلو اهدافو ته د رسيدو لپاره يې نقشه جوړوله...» د ديموکراسي لپاره د پاچا تشويق د ده يو ستره لاس ته راوړنه او برياليتوب و. (خليلی، ۱۳۹۳، م. ۱۷۸).

۱۶_ فاطمه گيلاني د هلمند د اوبو تړون يوه بڼه لاس ته راوړنه گڼي په دې اړه داسې نظر لري: «شفېق لومړنی صدراعظم و چې دنورو صدراعظمانو برخلاف يې خپل نظر مطرح کاوه او د هغه د تطبيق لپاره يې اجازه ترلاسه کوله، د ده کړنلاره په داخل دنظم د ټينگوالي او بهر کې د تعادل را منځ ته کولو په خاطر يې د شوروي او لويديځ سره د مناسباتو په اړه ډېر فکر کاوه او هڅه يې کوله چې د ايران او عربي هېوادو مرسته جلب کړي له ايران سره يې د اختلاف رفع کولو په خاطر د هلمند د اوبو تړون د ايران له صدراعظم امير عباس هويدار سره په ۱۹۷۲ ز کال کې لاس ليک کړ او دا دې د شفېق د حکومت يوه ستره لاس ته راوړنه وه.» (ظاهر طنين، ۱۳۸۴، م. ۱۲۵).

۱۷_ صباح الدين کشککي هم مثبت نظر لري او ليکي: «پاچا داسې فکر کاوه چې تر څلوېښتو کالو تېرېدو وروسته يې د کار وړ او رښتيني سړی يې د صدارت د ندي له پاره پيدا کړی دی. شفېق له هغه واک څخه چې پاچاه ده ته ورکړی و ډېره گټه واخيسته چې د سلطنتي کورنۍ ځينې غړي او کين لاسي د ده له هڅو په ويره کې وو، ځکه هغوي د يورغنده هوډمن مشرتوب د

خپلې مخې ته لیده . چې په راتلونکي کې واک ته د هغوي د رسېدو مخه نیسي ...» (صباح الدين کشککي ، ۱۳۸۹ ، م . ۱۰۶) .

۱۸_ د هلمند د اوبو د تړون د لاس ليک څخه وروسته د دواړو هېوادونو تر منځ شکونه کم او ايران او افغانستان تر منځ د جگړې پارونکي جذبات ختم شول (عبدالصمد ، ۱۳۷۸ ، م . ۱۱۹) .

تېروتنې

۱_ د هلمند د اوبو په تړون کې ايرانيانو ته په افغانستان کې د تفتش اجازه ورکړه چې دا کار د افغانستان پر ملي حاکميت باندې يو ښکاره تېری و .

۲_ ډېر صدراعظمان تېر شول ولې يو هم په دومره چټکي سره د داسې يوې مسلي ته لاس نه دی اچولی ، ده دا ووه مياشتو په موده کې دومره کار وکړ او په تړون کې دا ذکر شوي وه چې د ايرانيانو شکايت په وجه د نيمروز خلکو اجازه نه درلوده چې د هلمند پر سيند باندې د ابگردان بندونه جوړ کړي (فراهي ، ۲۰۰۲ ، م . ۲۱۲) .

۳_ له چيپانو سره د ښو اړيکونو نه ساتل ځکه هغوي د ده پر ضد د هغه هر اقدام پر ضد منفي تبليغات کول او په خلکو کې يې د ده پر ضد منفي ذهنيت زياتېده .

۴_ شفېق استدلال کاوه چې د هلمند او پښتونستان د موضوعاتو د حل وروسته به د افغانستان د پرمختگ له پاره لازمه هواره شي ، د ده هيله صحيح وه خو د دې موضوعاتو په ځانگړي ډول د پښتونستان مساله د ده له وس څخه بهر او ده ته يې ډېرې ستونزې پيدا کولې .

پایله یا موندنې

بناغلی محمد موسی شفېق ډېر ليواله وه چې افغانستان له ډېر ژر پرمختگ وکړي او د پرمختيايي هېوادو په قطار کې ودرېږي. همدې موخې ته د رسېدو لپاره يې له ايران سره د هلمندو او بوترون لاس ليک کړ ترڅو د افغانستان او ايران تر منځ دا کړکېچ ختم شي او د ايران له مرستو څخه د افغانستان په پرمختگ کې گټه واخلي او له پاکستان سره يې د پښتونستان د مسالې د حل په خاطر يې خبرې پيل کړې وې ترڅو له گاونډيانو سره ستونزې حل کړي او له هغوي سره د دوستانه اړيکو له ټينگېدو وروسته د افغانستان پرمختگ شونې دی. چې ده په دې اړه وويل: «همدغه علت دی چې افغانستان وروسته پاتې شوی دی اوس ما فيصله کړې چې د افغانستان ټولې ستونزې حل کړم وروسته به تاريخ پر ما قضاوت وکړي.» (فراهی، ۲۰۰۲، م. ۲۰۲).

د موسی شفېق کړنلاره په اوس وخت کې هم د تطبيق وړ ده ځکه يوازې له ايران سره د چابهار د بندر په خلاصېدو سره د افغانستان ډېرې اقتصادي ستونزې حل او له پاکستان سره د اړيکو خړ پړ شامه د افغانستان پر وضعيت منفي اغېزه کړې ده، هيله ده چې له ټولو گاونډيانو سره زمونږ اړيکې د موسی شفېق د وړاندوينې او هيلو سره سم شي ترڅو افغانستان په موازنه توگه پرمختگ وکړي.

په کابل کې د کليسا او دعياشي د مرکز بندول دا له اسلامي غوښتنو سره سمون درلود ده دا کار د داخلي نظم په ټينگښت کې مهم رول درلود. ده پارلماني ټاکنې وځنډولې ترڅو مونږ يورون انده او پرمختللی پارلمان ولرو ده ويل: زه به په را تلونکي کې ډېر تعليم يافته خلک به د شورا د

غريټوب لپاره تشويق كړم او د دوې سره به مرسته وكړم ترڅو يوه باسويه شورا منح ته راشي (فراهي ، ۲۰۰۲ ، م . ۱۰۵) .

د استونزه اوس هم په افغانستان كې شتون لري كه چېرته دولت هڅه وكړي با سواد خلك روڼ اندي وهڅوي او ملاتړ يې وكړي چې شورا ته لا پيدا كړي زمونږ ملي شورا به په راتلونكي كې ډېرې ستونزې حل كړي او هڅه به وكړي چې د دولت په چارو كې علمي او قانوني نظارت وكړي .

دا موندنه لاس ته راغله چې كين اړخو د شفېق ټولو كارونو په تېره بيا د هلمند د اوبو د تړون موضوع په اړه ډېر ناوړه تبليغات كول ، هغوي د شفېق هر بڼه كار ته د حسادت په سترگه كتل . ځكه شورويانو او د هغوي پلويانو شفېق اخواني باله او هغه يې د خپلو گټو ضد گانه ، شورويانو په افغانستان كې د اسلامي نظام ، انگرېزانو ، امريكايي منسوبو او هغو اصلي خبره دا وه چې شورويانو د شفېق د عمل ازادي نه شوه زغملای ځكه موسي شفېق نه غوښتل چې مشخصه توگه د شوروي اتحاد ه غاړه كې ځان واچوای خو شوروي چپي طاقتونه د شفېق پر ضد لمسول ، بڼه به وي چې په دې اړه د افغانستان د خلق ديموكراتيك گوند د پرچم د اړخ د لوړ پوړي چارواكي او ليكوال محمد نبي عظيمي نظر وليكو چې نوموړي په خپله ليكنه كې زمونږ پورته نظر تائيد كړی دی . محمد نبي عظيمي ليكي : «محمد موسی شفېق اخريڼ صدر اعظم د همه قانون اساسی و ديموكراسی است وي به سهولت رای اعتماد از شورا بدست اورده و كلا به خود همنوا ساخت در دوره وی مسله فروس آب هلمند به دولت ايران با مشكلات زيادی را به وی خلق كرد ، و شخصيت اورا در بين مردم و عوام الناس پايين آورد . اما موسی شفېق بيا

زرنگ بود و توانست با توضیح جنبه ای مثبت قرار داد اعضای شورا را قانع ساخته و از هر دو مملکت بگزراند موسی شفیق که در مصر تحصیل کرده بود از لحاظ مفکوره پیرو اخوان المسلمین بود. رهایی گلبدین حکمتیار و همزمان اخوانی ها و یرا توسط موسی شفیق صورت گرفت او دشمنی و اشتی ناپذیری با چپی ها داشت، ولی از حمایت شخص پادشاه برخوردار بود. وسیعی داشت تا از مداخلات اعضای خانواده شاهي در امور مملکت جلوگیری کند...)) (عظیمی، ۱۳۷۷، م. ۵۸).

پورته لیکنه د محمد موسی شفیق د چیپانو او شوروي اتحاد تر مینخ اړیکې او مفکورو اختلاف روښانه کوي.

مناقشه

د محمد موسی شفیق په اړه ډېرو لیکنو کې نوموړی یو زړور، هوبنیار پوه صدراعظم معرفي شوی. ځینو نوموړی اخوانیانو ته نږدې او حتی اخوانی گڼي خو شفیق یو هېواد پال، هوبنیار صدراعظم و چې یوازینی هیله یې د هېواد پرمختگ و. چیپانو نوموړی د هلمند د اوبو د تړون د لاس لیک وروسته یو وطن فروش او خاین معرفي کړ. خوده وکولی شول چې د یاد تړون مثبتې خواوې خلکو په ځانگړي ډول ملي شورا ته توضیح کړي او دهغوي ملاتړې خپل کړ، چا چې د نوموړي پر ضد منفي تبلیغات کول هغوي سره سیاسي ستونزه درلوده. او د پاچا کورنۍ لکه داود خان، سردار شاه ولي خان او سردار ولي هم په ده پسې منفي تبلیغات کول، ځکه هغوي د ده په شتون کې ځان له قدرت څخه لېرې احساساوه، خو کله چې داود خان په ۱۳۵۲ ل کال کودتاه وکړه بیایې په خپله د ده تړونونه تائید کړل او د داود

خان په واکمنۍ کې د هلمند تړون د ملګرو ملتونو په اسنادو کې قید شو. د نورو پر خلاف پاچا په خپله ویلي و چې د هلمند د اوبو وپش مساله زما پر اوبو بار خو اوس حل شوه ډېر راضي یم. د موسی شفیق د صدارت دوره د دیموکراسي په دوره کې ځانګړي ځای لري چې ده به د افغانستان د اقتصادي او سیاسي وضعیت بڼه بدله کړي وه خو د داود خان د کودتاه پواسطه د ده حکومت له مینځه ولاړي.

پایله اخیستنه

محمد موسی شفیق چې د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې وزیر و، د ۱۹۷۲ ز کال د دسمبر په میاشت کې صدراعظم شو شفیق په خپله کابینه کې په صباح الدین کشکي ډېر اعتماد کاوه، په مصر کې یې تحصیل کړې د اخوانیت تعهدات یې لرل، له شورا سره یې بڼې اړیکې درلودې. که څه هم له مخکې (۴) پوه صدراعظمان د دیموکراسۍ په دوره کې استعفا ته اړ شوي وو، خو شفیق د یوې ځانګړې کړنلارې پواسطه وتوانیده چې وضعیت تر خپل کنترول لاندې راوړي. ترڅو په هېواد کې د اقتصادي فعالیتونو لپاره لاره هواره کړي، دده په نظر د هلمندو اوبو او پښتونستان د مسالي د افغانستان د پرمختګ مخه ډب کړې وه ده غوښتل چې دا دواړه ستونزې هوارې کړي د هلمند اوبو تړون خويي لاس لیک کړ او د پښتونستان د مسالي لپاره یې له پاکستان سره خبرې پیل کړې وې خو وخت یې پیدا نه کړ، د صنعتي بانک د جوړېدو په موخه هم هڅې پیل کړې ترڅو د لویدیځو هېواد پانګونه جذب کړي. شفیق داسې اراده درلوده چې نوموړی به د افغانستان د اقتصادي پرمختګ لاره خلاص کړي خو په دې برخه کې یې

لازمي کړنې هم تر سره کړې . شفېق تقريباً په اووه مياشتني دوره کې ډېرې لاسته راوړنې درلودلې .

وړاندیزونه

د افغانستان چارواکي د پرمختګ له پاره بايد له گاونډيانوسره سياسي موخې درک او د هغوي د کړنو په مقابل کې ورته سياست غوره کړي .
په داسې نازکو حالاتو کې بايد مسولين وضيعت تر کنترول لاندې د راوستلو په موخه افغانانو کې ملي روحي پياوړي کړي .
د هېواد سياسي گوندونه بايد له خپلو گوندي گټو څخه د هېواد ملي گټو ته لومړيتوب ورکړي ترڅو د هېواد دا کرکېچن حالت ته د پای ټکې کيښودل شي .

ماخذونه

- ۱_ الكو ، محمد اسحق. (۱۳۸۷ هـ ل). داود خان دكي . جى . بى په لومو كې . كابل : ميوند خپرندويه ټولنه .
- ۲_ خليلي ، زاهد . (۱۳۹۳ ل). د ديموكراسي دلسيزي صدراعظم . ننگرهار : دانش خپرندويه ټولنه .
- ۳_ صفاري ، سلطان شاه . (۱۳۹۴ هـ ش). د افغانستان د بهرنيو اړيكو تاريخ . كابل : مستقيم خپرندويه ټولنه .
- ۴_ طنين ، ظاهر . (۱۳۸۴). افغانستان در قرن بيستم . ايران :
- ۵_ عطايي ، محمد ابراهيم . (۱۳۸۹ ل). د افغانستان پر معاصر تاريخ يوه لنډه كتبه . كابل : ميوند خپرندويه ټولنه .
- ۶_ عظيمي ، محمد نبى . (۱۳۷۸ هـ ش). اردو سياست درسه ده اخير افغانستان . جلد اول و دوم ، چاپ سوم . پيښور : مركز نشراتي ميوند سبا كتابخانه .
- ۷_ ثوث ، عبدالصمد . (۱۳۷۸ ل). د افغانستان سقوط . ژباړن د اكر شيرزمان طايزي ، پيښور : دانش خپرندويه ټولنه .
- ۸_ فراهي ، عبدالغفار . (۲۰۰۲ م). افغانستان د ديموكراسي او جمهوريت په كلتو كې . پيښور : دانش خپرندويه ټولنه .
- ۹_ كشتككي ، صباح الدين . (۱۳۸۹ ل). د اساسي قانون لسيزه . ژباړن داود خان ليوال . كابل : ميوند خپرندويه ټولنه .

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**